

ANOTÁCIE

SNOLLVLONNV

HOLEC, ROMAN. ČLOVEK A PRÍRODA V „DLHOM“
19. STOROČÍ. BRATISLAVA : HISTORICKÝ ÚSTAV SAV,
2014, 341 S. ISBN 978-80-971540-4-2.

Monografia *Človek a príroda v „dlhom“ 19. storočí* analyzuje vzťah a správanie človeka k prírode a prostrediu, v ktorom žije. Časovo, ako samotný názov napovedá, sa autor pohybuje v 19. storočí. V mnohých procesoch a aspektoch však zachádza hlbšie do minulosti, prípadne presahuje do 20. storočia. Podľa autora ide o pokus vypovedať to, čo považoval v prvej fáze výskumu za podstatné. Ako sám tvrdí, ide o akýsi extrakt jeho úvah a svedectiev našich nedostatkov. Monografia je členená do 12 kapitol, už v úvode autor uvádza, že miera výpovedí zo slovenského, resp. uhorského prostredia je v jednotlivých kapitolách rôzna. Ide teda o súbor exkurzov do veľmi rozsiahlych tém. Sám autor v úvode priznáva, že jednotlivé časti monografie nie sú schopné obsiahnuť všetky otázky, tóbôž nie odpovede.

V úvodnej kapitole autor časovo vymedzuje monografiu, keďže pohľad človeka na prírodu ako len na niečo čo mu má slúžiť sa začínal meniť v druhej polovici 18. storočia. Dozvedáme sa tiež, že na túto skutočnosť malo veľký vplyv osvietenstvo, a že reakciou na urbanizáciu, industrializáciu a nárast obyvateľstva boli počiatky moderného ekologického myslenia, ktoré sa do Uhorska dostávali s miernym „meškaním“.

Ako autor uvádza pri štúdiu dejín ochrany prírody je potrebné zamerať sa na dejiny ochrany lesa. Z publikácie sa dozvedáme, okrem iného, že sa časť prírodného bohatstva strácala kľčovaním lesov a práve hroziaci nedostatok dreva upriamil prvýkrát pozornosť na ich ochranu. Publikácia zároveň približuje aj legislatívnu úpravu na ochranu lesov, ktorá bola prijatá v Uhorsku v roku 1879 a obsahovala mnohé moderné prvky, práve preto niektoré jej ustanovenia platili až do roku 1960. V samostatnej kapitole venovanej nášmu geografickému priestoru autor konštatuje, že doboví ochránari videli ako najväčšie problémy vymierajúce druhy zvierat, poľovníctvo a rybárstvo. Súčasne analyzuje aj správanie ľudí k iným živým bytosťam poznačené neobmedzenou voľnosťou a krutými zvykmi. Tiež objasňuje, že tento pohľad na zvieratá sa začal meniť práve v 19. storočí, kedy vystúpila do popredia potreba chrániť domáce zvieratá,

príčom stupeň ochrany divo žijúcich zvieratách závisel od ich škodlivosti. Ďalším okruhom autorovho záujmu je ochrana hôr, ktorá súvisela so zvýšeným záujmom o turistiku. Okrem turistiky boli najväčšími hrozbami výstavba železníc, stavebný ruch a takmer neregulované poľovníctvo. Historickému vývoju ochrany kamzíka vrchovského a svišťa vrchovského venuje autor samostatný exkurz. R. Holec neopomína vo svojom diele ani tému ochrany vtáctva, ktoré má skvelú schopnosť prispôbiť sa (aj mestskému) prostrediu, zároveň je dobrým bioindikátorom životného prostredia. Približuje tiež ochranu rýb, ktorá bola najviac zanedbávanou oblasťou ochrany zvierat, čo súviselo s poklesom ich hospodárskeho významu. Klesajúce počty rýb sa nahrádzali novými druhmi, ktoré sa na danom území prirodzene nevyskytovali.

Samostatnú kapitolu venuje autor človeku a jeho vplyvu na životné prostredie, kde prináša informácie o dôsledkoch industrializácie, ktoré boli badateľné najmä v západnej Európe. Rozvoj dopravy a priemyslu zmenil tvár krajiny aj na území Uhorska, kde malo negatívny vplyv najmä baníctvo a železiarsky priemysel. K miernemu zlepšeniu, ako konštatuje, prispelo až zavedenie elektriny. Kauze okolo Martinskej celulóžky venuje autor ďalší samostatný exkurz.

Keďže prírodu nemožno vymedziť hranicami štátov, medzinárodnú spoluprácu skúma autor tiež. Dozvedáme sa, že prvý z medzinárodných kongresov sa konal v roku 1860 v Drážďanoch. V kapitole venovanej spolkom na ochranu zvierat autor vymenúva početné zastúpenia takýchto spolkov na území Uhorska aj v cudzine. Kniha prináša informáciu, že v marci roku 1882 vzniká Budapeštiansky spolok na ochranu zvierat, ako jeho prvá filiálka vzniká Košický spolok na ochranu zvierat v roku 1885.

Historik sa v publikácii venuje aj prírodným útvarom, ktoré nadobúdali v 19. storočí formu národného symbolu. Uvádza, že v prípade symbolov slovenského národa išlo napríklad o hory (Tatry, Kriváň, Poľana atď.), medzi riek vtedajší národnobuditeľskí autori presadzovali Váh a Hron, medzi zvieratami to bol orol, sokol, holubica, z flóry zas mäkká a poddajná lipa.

Reformné hnutia ako reakciu na obavy zo zlyhania civilizácie a zničenia prírody opisuje autor v desiatej kapitole. Napríklad

hnutie životnej reformy, ktorému išlo o hľadanie alternatívneho spôsobu života. V samostatnom exkurze rozpovedá autor o histórii umeleckej kolónie, ktorá sa usídlila na švajčiarskom vrchu Monte Verita, s cieľom zreformať spôsob života, urobiť ho prirodzenejším a zdravším. V ďalšom exkurze zameriava svoju pozornosť na zaujímavú postavu penzionovaného evanjelického kňaza Jána Maliarika.

Záverečnú kapitolu autor venuje Uhorskému karpatskému spolku, ktorý vznikol v roku 1873 v Starom Smokovci. Okrem iných informácií spomína, že mal vyše sedemdesiatročnú tradíciu a jeho zvláštnosťou bolo, že bol založený Nemcami, ale členmi boli okrem Maďarov aj Slováci, Poliaci a Rusíni.

Napriek tomu, že sa autor stavia do pozície, že neprináša odpoveď na žiadnu otázku, ale otvoril Pandorinu skrinku s kľúčovými otázkami z dejín ekológie a každá otázka generuje ďalšiu otázku, je kniha skvelý východiskový bod pre podrobnejšie analýzy týchto procesov.

Ochrana životného prostredia je dnes stále horúcejšou témou, ľudstvo by si malo uvedomiť ako autor uvádza, že: „Veda si vo svojom „elitárstve“ neraz neuvedomuje, že všetky riešenia tu už boli a existovali, hoci bez vedeckej argumentácie, a že do úplne nových situácií sa človek dostáva hlavne „vďaka“ vlastným chybám a ignorancii.“

Mgr. Miroslava Miková
Štátny archív v Košiciach

KIANIČKA, DANIEL HAAS (ED.). MUSEION. ZBORNÍK KREMICKÉHO MÚZEA. KREMICA : NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA, MÚZEUM MINCÍ A MEDAILÍ KREMICA, 2016, 230 S. ISBN 978-80-8043-219-5.

Publikácia *Museion. Zborník kremického múzea* predstavuje recenzovaný výstup z konferencie, ktorá sa uskutočnila v roku 2015 pri príležitosti 125. výročia založenia kremického múzea. Zostavovateľ zborníka Daniel Haas Kianička v úvode predstrel rozhodnutie založiť edíciu odborných zborníkov, ktoré budú vychádzať v pravidelných intervaloch. Predkladaná publikácia pozostáva z jedenástich príspevkov, ktoré sú rozdelené do troch tematických okruhov, venujúcich sa oblasti numizmatiky, histórie a muzeológie.

V prvom bloku nájdeme tri príspevky z oblasti numizmatiky. Radoslav Čambal a Marek Budaj v príspevku *Hromadný nález mincí veľkobystereckého typu zo Straníka pri Žiline* charakterizujú mince veľkobystereckého typu a nálezovú lokalitu Straník, pričom v štúdiu uvádzajú aj katalóg týchto mincí. Tieto nálezy sú dôkazom obchodu a rozvinutej peňažnej výmeny v období neskoršej doby laténskej. Marek Budaj v štúdiu *Dosiaľ nepublikované stredoveké mince z Demandíc zo zbierok kremického múzea* predstavuje katalóg mincí z Demandíc spolu s chronologickým rozdelením. Ján Hunka v príspevku *Poklad novovekých mincí zo 17. storočia z Trebatíc* opisuje nález mincí z domu v Trebaticiach pri Piešťanoch a zloženie tohto pokladu. Popritom sa venuje aj ďalším hromadným nálezom mincí z Piešťan a okolia.

Druhá časť zborníka je zameraná na históriu. V príspevku *Kremické zberateľstvo v 16. storočí* sa Daniel Haas Kianička venuje dejinám zberateľstva ako fenoménu smerujúcemu k zrodu moderného múzejníctva, s osobitným zreteľom na vývoj tohto fenoménu v 16. storočí v oblasti Kremnice. V tomto období síce bolo zberateľstvo otázkou kremnickej mestskej elity, no nemohlo konkurovať panovníckym a aristokratickým zberateľom, o čo sa snažili obzvlášť zberatelia späť s kremnickou banskou a mincovou komorou. *Kremica a jej okolie na Mikovíniho miestopisných mapách. Sonda do obrazu minulej krajiny s dôrazom na cestnú sieť* je názov štúdie Juraja Hirčáka. Príspevok predstavuje náhľad do problematiky rekonštrukcie obrazu krajiny oblasti Kremnice na základe miestopisných máp vyhotovených Samuelom Mikovínom z obdobia 17. a 18. storočia. Lucia Krchnáková v štúdiu *Kremické banské diela v banskoštiavnickom exemplári Zlatej knihy baníckej z roku 1764* priblížila a rozanalyzovala technické nákresy s popismi banskej oblasti a banské mapy, nachádzajúce sa v štíavnickom exemplári Zlatej knihy baníckej, ktorá predstavuje jeden z najvýznamnejších prameňov k dejinám stredoslovenského baníctva.

Karol Holly sa v príspevku *Zo vzájomnej korešpondencie Pavla Krížka a Karla Kálala* zameril na Pavla Krížka, historika a archívára s poukázaním na absenciu výskumu života a diela tejto osobnosti. Cieľom príspevku je upriamenie pozornosti čitateľa na skutočnosť, že Krížko bol národovec, čo autor dokazuje

na príklade dvoch listov z roku 1898 medzi Križkom a Káalom, aktívnym českým slovakofílom. Luboš Kürthy v štúdiu *Mestský hrad v Kremnici vo svetle novších poznatkov* opisuje výstavbu kremnického hradu, jeho rekonštrukcie a zmeny podôb. Charakterizuje jednotlivé objekty a časti hradu, konkrétne ide o Karner, Severnú vežu hradu, Malú vežu, ktorá sa dnes nazýva Hodinová veža, stavbu objektu Radnice, Južnú, tzv. schodiskovú vežu, Banícku baštu a Kostol sv. Kataríny. Tomuto architektonickému prvku je venovaný aj ďalší príspevok, *Stornov náurat do stredoveku. Prestavba Kostola sv. Kataríny v Kremnici v rokoch 1884 – 1886*, ktorý spracovala Barbora Glocová. Opisuje priebeh prác prestavby na Kostole sv. Kataríny v Kremnici od počiatkov až po samotnú vysviacku. Venuje sa aj osobnosti Ferencu Storna, reštaurátora kostola, vďaka ktorému sa zachoval aj podrobný popis samotnej prestavby kostola.

Posledná časť zborníka z oblasti muzeológie obsahuje dva príspevky. Magdaléna Kamhalová v príspevku *Vývoj a založenie numizmatického zbierkového fondu kremnického múzea* priblížila čitateľom numizmatické zbierky, ich členenie a rozdelila vznik a vývoj fondov do troch fáz podľa časovej chronológie, s dôrazom na charakteristiku numizmatických prírastkov za posledných 20 rokov. Lubica Majerová a Agáta Lešková *Z pedagogickej činnosti kremnického múzea* priblížili výchovu a vzdelávanie návštevníkov v múzeách, prednáškovú činnosť múzea od počiatkov až do súčasnosti, nové trendy a prístupy v múzejnej komunikácii či nové edukačné programy. V každom príspevku sa nachádza poznámkový aparát. V závere zborníka sú spísané resumé všetkých príspevkov v anglickom jazyku.

Mgr. Barbara Kacerová
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach

BYSTRICKÝ, PETER. PES V MYTOLÓGII, NÁBOŽENSTVE A FOLKLÓRE STAROVEKU A STREDOVEKU. BRATISLAVA: VEDA, 2015, 416 S. ISBN 978-80-224-1477-7.

Publikácia historika Petra Bystrického *Pes v mytológii, náboženstve a folklóre v staroveku a stredoveku*¹ je na Slovensku výnimočný počin, z toho hľadiska, že sa komplexne venuje jednému z aspektov života v starovekom a stredovekom svete a to pohľadu na spolužitie so psom, respektíve so psami. Autor si chronologicky rozčlenil publikáciu ako už je zrejmé z predošlej vety. V prvej časti zobrazuje „svet psov“, resp. pohľad na psov z písomných a umeleckých pamiatok z obdobia staroveku.

V prvej časti venovanej staroveku rozoberal postoj gréckeho sveta k psom. Čiastočne poukázal na psy lakónske, molosské, melitské. Ďalej priblížil „*Psa ako spoločníka, nadávku i vzor*“ na príkladoch štvornohých spoločníkov gréckych osobností ako napr. Xanthipovho (Periklov otec) psa. Spomína, že psy v starom Grécku mali aj isté obmedzenia, ako napríklad nemohli vstupovať na niektoré miesta, napríklad na aténsku Akropolu.² Okrem toho spomínal aj gréckeho filozofa Diogena zo Sinopy, nazývaného aj ako „pes“. Samostatne rozoberal aj mýty a zmienky o mýtikom psovi Kerberovi, ktorý strážil vchod do podsvetia. Pozornosť venoval aj Ortrovi, ktorý bol podľa mytológie Kerberovým dvojhlavým bratom. Poslednou opísanou psou obludou je Skylla, sestra dvoch už spomínaných Kerbera a Ortra. Psy v gréckej mytológii robili aj spoločníkov bohom, napríklad bohyni Artemis, čoho príkladom sú vyobrazenia bohyne so psom na minciach. Okrem Artemis robili spoločnosť aj bohovi lesov a pastvín – Panovi. S Apolónom, konkrétne s Apolónom Karnejským, ktorý bol lakónskym loveckým alebo pastierskym bohom bol spájaný vlk. Aj s bohom Asklepiom sa spája pes, ktorý podľa mýtu ho mal strážiť, keď ho opustila jeho matka. So psami ako spoločníkmi autor spomína aj Apolónových synov Mileta a Kýdóna

1 Táto publikácia vyšla v rámci projektu VEGA 2/0061/11 „Človek a svet zvierat v stredoveku“ a Centrum excelentnosti „Hrady na Slovensku. Interdisciplinárny prierezový pohľad na fenomén hradov“.

2 BYSTRICKÝ, Peter. *Pes v mytológii, náboženstve a folklóre v staroveku a stredoveku*. Bratislava: Veda, 2015, s. 28.

a Lina. Okrem nich aj Hekatu, dcéru titanov Persa a Asterie. Autor poukázal aj na obety psov a mená psov v gréckom svete. V poslednej časti kapitoly ku Grécku zosumarizoval pramene ku psom, ktorí sa spájajú s postavami gréckych báji a to konkrétne s Kyanipom a Leukone, Endymiónom, Oriónom, Mairou a Prokyonom, Aristaiom, Atlantou a Meleagrom. Ku psom Gréci prirovnávali aj niektoré mytologické príšery, im (harpye, kéry, erýnie, Empusa, Mormo a Lyssa) tiež autor venoval pozornosť. V posledných častiach autor spomenul aj Hekabu, manželku kráľa Priama a psohlavcov.

Pokračoval kapitolou venovanou starovekému Rímu, v ktorej zdôraznil veľmi kladný vzťah Rimanov k psom. Blížšiu pozornosť venoval psovi z Pompejí, ktorého pozostatky sú zachované dodnes. K strážnym a pastierskym psom sa vyjadril skrz práce rímskych autorov k poľnohospodárstvu, Marca Porcia Cata st., Marca Terentia Varra, Columella a Plínia Staršieho. Skrz mytológiu a spojenie s božstvami sa osobitne venoval vzťahu k psom s bohom Silvanom, lármi a potrestaniu psov, ktoré sa udialo v roku 390 pred n. l., kedy Rimanov neupozornili na útok Keltov. Okrem týchto aspektov so psami, respektíve s vlkami boli v Ríme spájané aj sviatky luperkálie a robigálie. Psy boli spájané aj s mestami Segestou a Adranom. Bohyni Manta Genita boli podľa Plutarcha a Plínia obetované šteňatá, s bohom Mítrom psov spájajú ikonografické výjavy. Podľa Plínia a Aeliana Rimania psov spájali aj s liečiteľstvom, to znamená, že psy alebo časti zo psov boli súčasťou receptov na liečenie niektorých zdravotných ťažkostí.

Tak ako predošlé národy, tak aj v živote Keltov zohrávali psi istú úlohu. Boli súčasťou mytológie, ako v prípade autorom spomínaného príbehu o Branovi a Sceolangovi. Rovnako aj autor poukázal na to, že slovo „pes“ bolo súčasťou mnohých keltských mien. Okrem toho poukázal aj na ikonografiu, kde bol pes často zobrazovaný ako spoločník rôznych keltských bohov (napr. keltská Diana, Epona, Cernunnos, Sucellus – boh poľnohospodárstva, lesov a piva, pri ktorom bol zobrazovaný skoro vždy). Tak ako v gréckej mytológii, tak isto aj v keltskej sú psi spájané s podsvetím. Okrem ikonografických výjavov, kde sú zobrazované pri podsvetných božstvách sú spomínané aj v niektorých mýtoch, ako napríklad uvedených v knihe o Cwn annwn a Gwyllgi

a Cú Síth. Pes bol spájaný aj s bohmi, ktorí boli súčasťou liečiteľských kultov.

V germánskej tradícii sa zachovali zmienky o psoch v básniach – mytologických príbehoch. Vo väčšine prípadov sú psy opisované ako zlé krvilačné bytosti. V tomto prípade autor spomína príbehy od Snorriho Sturluson – a o psoch Fenrim, Hatim a Skollim. Z obdobia 15. storočia autor uvádza príbeh o psoch Holde a Perchte. V ďalšej časti uvádza konkrétne príklady psov pochovaných so svojimi pánmi, čo naznačuje vážnosť a dôležitosť psa v živote germánskych ľudí. Spomenul aj v krátkosti príbehy o psohlavcoch a kmeni bersekov. Nakoniec uvádza ešte jeden nezvyčajný jav v germánskych ságach a to psov ako kráľov.

Autor neopomenul ani staroveký Egypt v súvislosti so súžitím ľudí a psov. Na začiatku kapitoly uvádza príklady z egyptského umenia, ktoré zobrazuje psov a pokračoval kapitolou o psích menách a plemenách. V ďalších podkapitolách predstavil isté spojenia psov a egyptských bohov. Začal bohom Hapim, pokračoval bohmi, ktorí boli zobrazovaní so psími hlavami: Anup, Anput, Sutech, Chentejimenteju, Vepuauet, Duamutef. Bohovi Serapidovi venoval tiež podkapitolu, kde poukázal na to, že boh bol častokrát zobrazovaný s trojhlavým zvierateľom pričom jedna z hláv predstavovala hlavu psa. Okrem tohto poukázal na spojenie božstiev Isis, Eset, Sopedet a Hathor a Síría so psami. Z ptolemaiovského obdobia spomína boha Hermanuba. Posledným spomínaným v kapitole o Egypte je sv. Krištof a jeho spojenie so psami.

V tradícii Mezopotámie sa psi vyskytovali vo vyobrazeniach, ale na rozdiel od iných kultúr aj v ľudových múdrostiach, prísloviach a prirovnaniach v sumerčine, ktorých príklady autor uviedol na začiatku kapitoly. Ako aj v predošlých prípadoch aj tu spracoval podkapitolu „Pes v mene“. Uviedol aj príklad, kde sa spomína pes, konkrétne zo sumersko-akkadského príbehu o Enki a Ninchursang, podkapitolu nazval „Enmerkar“. Ďalší príbeh je o mýtickom pastierovi Dumuzidovi. Pes ako atribút bohov sa spomína v časti o bohyni liečiteľstva, nápojov a jedov, Gule; bohovi Mardukovi a démonke Lamaštu. V kapitole o Malej Ázii autor uviedol príklady o psoch pri kultúre Chetitov, v Kárii, pri Arménoch, v Ugarite.

Druhá časť knihy sa už tematicky zaoberá spojeniu psov a náboženstiev, respektíve vnímaniu a súžitiu psov s členmi spomenutých náboženstiev. Autor začína kapitolou o judaizme. Tu sa osobitne venoval a vybral si starozákonné postavy, podkapitolu nazval: „*Pes Adama, Kaina, Ábela a Noema*“. Ďalej poukázal na vnímanie mestských, vidieckych psov a potulných psov. Venoval sa aj besnote a v podkapitole „*Mandragora*“ poukázal na to, že pes sa využíval ako pomocník na vytiahnutie spomínanej jedovatej rastliny. V ďalšej s názvom „*Tvoj sluha, tvoj pes*“ uvádza prirovnania a časti zo Svätého písma, ktoré zdôrazňovali poníženosť, podradenosť alebo naopak dôležitosť. Autor ďalej uviedol príklad, príbeh o Tólim, ktorému spoločníka robil pes, z knihy Tobiáš. Od slova „pes“ sa odvádzali v hebrejčine aj mená, takýmto spomínaným príkladom je meno Kaleb a na konci autor ešte uvádza jediného pohanského boha „so psou hlavou“ v židovskej tradícii – Nibchaza.

Druhá kapitola sa zaoberala kresťanstvom a postojom kresťanov ku psom. Autor konštatuje, že psy boli natoľko všednou súčasťou každodenného života Európanov, že sa bežne objavujú na obrazoch biblických scén. Zdôraznil ich dôležitosť pri poľovačkách a ako si šľachta psy príkladne vychovávala. Ďalším z príkladov, kde sú spomínané psy medzi bájnymi a skutočnými zvieratami, sú beštiaře. V podkapitole pomenovanej „*Svätec a pes*“ zdôraznil, že psy v príbehoch o svätcoch vo väčšine prípadov vystupujú v negatívnych úlohách ako spojenci diavla. Ale vyskytujú sa aj prípady, keď je pes vnímaný pozitívne ako ochranca a spoločník, napríklad ako v uvedenom príbehu o svätom Rochovi a svätom Guinefortovi. Ďalším spomínaným aspektom u kresťanov je spájanie psa s diablom ako jeho vyslanca alebo jednu z jeho podôb alebo tiež posledný príklad fenomén čierneho psa, ako prízraku spájaného tiež s diablom alebo čarodějnicami.

V islamskej tradícii bol pes vnímaný aj pozitívne aj negatívne. Autor venoval prvú podkapitolu Koránu a Hadísom. Uvádza, že pes je v Koráne dvakrát spomínaný pozitívne, ale naopak v hadísoch už v opačnom negatívnom zmysle. Písal aj o pastierskych, loveckých a strážnych psoch v islamskom svete a o zabíjaní psov, ktoré prikázal alebo odporučil prorok Mohamed. V hadísoch boli spomínané aj príklady milosrdenstva voči psom, čo

autor spracoval v časti s názvom „*Odmena za pomoc každému živému tvorovi*“. Ďalej sa venoval fenoménu, keď vyznávači islamu vnímali psa ako nečistého a čierneho psa, ako diavla. Nakoniec zozbieral a rozobral informácie o psoch z arabskej literatúry a uvádza aj konkrétny príklad – príbeh o nenaplnenej láske Mandžúna a Lajly. Posledný aspekt, ktorému sa venuje v súvislosti so psami je sufizmus – prúd islamu, ktorý učí askéze a pokore. Zdôraznil dobrý postoj sufistov k psom. V poslednej časti knihy venoval pozornosť aj psom z Perzie a Indie. Po častiach rozoberá indických psov, zoroastriánov, Indov, príbeh o Judhištirovi a príbeh o Ugravirovi.

Mgr. Monika Ďudáková
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach

DASZEWSKA, MARZENA (ED.). KOSZYCKA MODERNA / KOŠICE MODERNISM. PRAHA : MIĘDZINARODOWE CENTRUM KULTURY, 2016, 197 S. ISBN 978-83-63463-59-3.

Táto publikácia vznikla pri príležitosti výstavy „Koszycka moderna/Košice modernism“ zorganizovanej Międzynarodowym centrum kultury a Východoslovenskou galériou Košice v čase od 15. septembra do 27. novembra 2016. Kurátorkami výstavy boli Zsófia Kiss-Széman a Natalia Żak. Na jej organizácii sa podieľali aj iné slovenské inštitúcie (Galéria mesta Bratislavy, Slovenská národná galéria, Slovenský filmový ústav, Šarišská galéria v Prešove, Východoslovenské múzeum Košice). Uskutočnila sa pod patronátom prezidenta Poľskej republiky Andrzeja Duda a prezidenta Slovenskej republiky Andreja Kisku.

Publikácia je rozdelená do dvoch častí. Prvú prezentujú príspevky kurátoriek výstavy a ostatných pomocných organizátorov výstavy. Druhá časť tvorí „obrazová príloha“ rozdelená do siedmich jednotlivých tematických celkov. Je napísaná v poľskom a anglickom jazyku. V prvom príspevku s názvom *Koszyce i koszycka moderna w Krakowie/Košice and Košice Modernism in Kraków* Jacek Purchla (riaditeľ, Medzinárodného kultúrneho centra v Krakove) opísal Košice ako príklad rôznorodého multikultúrneho centra. Zdôraznil ako na rozhraní 19. a 20. storočia bola v Košiciach

architektúra rovnaká ako v iných veľkých mestách – v Budapešti a vo Viedni, vtedajšej rakúsko-uhorskej monarchie. Koniec habsburskej monarchie podľa autora dal kultúrnemu priestoru Rakúsko-Uhorska priestor na modernizáciu, čo na druhej strane znamenalo katastrofu pre mnoho košických rezidencií. Tieto udalosti a zmeny opísal maďarský autor Sándor Márai. Opisuje aj mesto po prvej svetovej vojne, pričom upozorňuje, že práve v tejto dobe 20. storočia sa častejšie menili politické hranice ako kultúrne. Poukazuje na fakt, že Košice nemali tradíciu umeleckých škôl, avšak čoskoro okolo roku 1920 sa stali centrom avantgardy. Do mesta prichádzajú a pôsobia umelci z Budapešti, Mníchova, Paríža, Maďarska, Rumunska a z Čiech. Ich patrónom bol Dr. Jozef Polák, pôvodom z Prahy, vtedajší riaditeľ Východoslovenského múzea, ktorý je označovaný aj ako patrón avantgardy v Košiciach. Umelci patriaci k avantgardnému smeru boli putujúcimi umelcami a väčšina sa prezentovala ľavicovým myslením. Rozširujúca sa avantgarda nebola obľúbená ani v období druhej svetovej vojny v Tisovom Slovenskom štáte a v Horthyho Maďarsku a ani v neskoršom období komunistického Československa.

Druhý príspevok od Radoslava Passiu s názvom *Ruchoma geografia albo gdzie właściwie leżą Koszyce/Shifting Geographies – Where exactly is Košice?* poukázal na postavenie severného Slovenska, konkrétne Bardejova, z ktorého sa v 17. storočí šírilo po celom regióne špeciálne spojenie medzi grécko-katolíkmami, rímsko-katolíkmami a ortodoxnou kresťanskou cirkvou. Upozorňuje aj na vplyv výstavby železničných tratí, v 19. stor., a skrz ne spájania sa vtedajšieho sveta. Okrem toho poukazuje na obdobie začiatku 20. storočia, kedy Košice boli miestom, kde sa stretávali ľavicovo orientovaní obyvatelia, ktorí založili tradíciu vydávania ľavicovo orientovaných novín, konkrétne od roku 1907 v maďarskom jazyku vydávaného týždenníka *Marxist*, ktorý sa neskôr stal denníkom s názvom *Kassai Munkás* (Košický robotník, v roku 1922 premenovaný na *Munkás*). Texty v ňom publikovali známi maďarskí avantgardisti (napr. I. Máca, L. Kassák, G. Lukács). Z medzivojnového obdobia spomína osobnosť Eduarda Goldstücker, ktorý vo svojej autobiografii ukázal na kultúrny život mesta (vytvoril vo svojom diele obraz otvorenej demokratickej

spoločnosti reagujúcej na modernizujúce prvky – príchod českého elementu). Naproti tomu spomína autora Sándora Máraia a jeho esej *Prechádzka Košicami*, kde silno kritizoval nové zmeny, ktoré Goldstücker na druhej strane vítal. Poukázal taktiež na literárne diela autorov z obdobia prvej svetovej vojny, Borisa Pasternaka (Doktor Živago) a Haška (Dobry vojak Švejck), ktoré sa vo svojich dejových líniiach spájajú s územím východného Slovenska. Spomína osobnosti, ktoré pôsobili alebo sa spájajú s umeleckými kruhmi Košíc – Jozefa Poláka (riaditeľ Východoslovenského múzea) aj Andyho Warhola (1928) a Tomáša Štraussa, ktorý analyzoval košický modernizmus a jeho rolu v českej a slovenskej umeleckej histórii vo svojom diele *Moje Košice* (2012).

Koszyce, miasto artystów/Košice, City of Artists rozoberala v rovnomennom príspevku Zsófia Kiss-Szemán. Venovala sa práve roku 1920, kedy v Košiciach pôsobili viaceré umelecké osobnosti, konkrétne Anton Jaszuch (1882 Košice – 1965 Košice), Konštantín Bauer (1893 Slovenská Lupča – 1928 Košice) a Eugen Krón (1882 Sobrance – 1974 Budapešť). Autorka spracovala ich umeleckú činnosť.

Gyula Ernyey v príspevku *Na gošcinných występach w koszyckim modernizmie: Géza Schiller, František Foltýn i Sándor Bortnyik / Guest artists in Košice modernism: Géza Schiller, František Foltýn and Sándor Bortnyik* vykreslil košický modernizmus a umelcov, ktorých mesto natoľko oslovilo, že tu žili a tvorili isté obdobie. Ako už napovedá názov príspevku opisoval pôvodom maďarského umelca Gézu Schillera, jeho cestu z Budapešti do Košíc. Osobitne sa venoval jeho umeleckej aktivite v meste v rokoch 1920 – 1924 a jeho neskoršiemu pôsobeniu v Rumunsku. František Foltýn, český maliar, prišiel do Košíc na pozvanie Jozefa Poláka. Autor stručne opisuje jeho pôsobenie a priateľov pred jeho pôsobením v Košiciach v období rokov 1921 – 1924. Neskôr odišiel študovať do Francúzska na *Académie Julian* a *La Grande Chaumière*. Je považovaný za umelca alebo zakladateľa českého nefigurového umenia. Tretím spomínaným v príspevku je znova maďarský umelec Sándor Bortnyik, ktorý pôsobil v Košiciach najkratšiu dobu v porovnaní s vyššie spomínanými umelcami, v rokoch 1924 – 1925.

Michał Burdziński v príspevku *Oblicza modernizmu koszyckiego w zwierciadle Europy Środkowej / The faces of Košice modernism in the Central European mirror* sa venuje rozboru prác autorov Antona Jaszuscha (Hypokríza, Morálka), ktoré porovnáva s prácami Stanislava Ignacyho Witkiewicza (Pokušenie sv. Antona). Autor príspevku tvorbu týchto dvoch umelcov nazýva romantický modernizmus alebo modernistický romantizmus. Vykrešľuje aj diela umelcov Hilma a Klint, Mikalajus Konstantias Čiurlionis a Františka Kupku. V časti príspevku s názvom *Kontrasty / Contrasts* vykresľuje tvorbu umelcov zachytávajúcu na jednej strane mestské budovy (napr. Géza (Gejza) Schiller – V kaviarni) a na druhej strane obrazy mestských a prímestských častí zobrazujúcich prírodu (napr. Jakoby – Na Bankove, Achác Aranyosy – Košická krajina, Halász-Hradil zobrazil katedrálu z vnútra a blízke dediny, Csordák vodné prírodné prostredie). Na druhej strane v dielach umelcov badať témy temna, niekedy šokujúcich okrajov reality zaznamenaných ako prázdno alebo zanedbané periférie mesta, sklúčený alebo rebelujúci proletariát, apatických utecencov alebo opitých mužov na ulici a padlé ženy v spoločnosti škaredých mužov. Ide o diela: Eugen Krón, z jeho série *Kreatívny duch* dielo *Pochod* (1925) (kde zobrazil Nietzscheho nadčloveka/nadľudí psychosomatickej sily a individuality), Konštantín Bauer – *Proletári* (1925), Jan Sládek – *Robotníci* (1928).

Natalia Żak v príspevku *Wycinki z codzienności. Wokół wybranych zagadnień koszyckiej moderny / Glimpses of the Quotidian selected aspects of Košice modernism* vykreslila charakter umeleckej komunity, ktorá pôsobila v meste Košice v roku 1920. Jej príspevok sa venuje hlavne vtedajším košickým kaviarňam ako miestam, kde sa stretávala umelecká komunita. Ako asociáciu spomenula príklad, film od režiséra Mieczysława Krawicza, ktorý zobrazuje život varšavskej kaviarne v medzivojnovom období. V časti príspevku, ktorý nesie názov *Topografia koszyckich kawiarni / The Topography of the Cafés in Košice* uviedla obľúbené košické kaviarne: Café Andrassy, neskôr premenovanej na Berger, Astoria Café, Schalkház hotel, Slávia hotel a City bar a miesta na zábavu – kiná – Uránia (otvorené v roku 1909), Forum. Tieto miesta boli aj námetom pre diela umelcov,

ktorí sa v nich stretávali. Okrem toho medzi obľúbené témy umelcov patril aj obyčajný mestský život, ako napríklad športové aktivity obyvateľov mesta.

Druhá tematická časť knihy začína „kapitolou“ nazvanou *Przeczucie modernizmu / Premotions of modernism* venovanou dielu maliara Konštantína Kóvári – Kačmarika „duchovného otca“ košickej moderny medzi vojnového obdobia. Kapitulu dotvára obrazová príloha ôsmich autorových malieb. (Maliarka, Dáma v modrom, pohľad na kalváriu, Z košickej kalvárie, Brána na Kežmarskej ulici, Pod lustrom, Staršia dáma a mladé dievča, Krajina so stromom).

„Kapitola“ *Miejskie Uniwersum / The world of the city* obsahuje umelecké práce, ktorých hlavný prvok bol urbánny element. Konkrétne to boli námety, ako maľby častí mesta, portréty a skice. Kapitulu tvoria diela Konštantína Bauera (Košický dvor, Katedrála sv. Alžbety, Ulička, Pri železničnej trati, Pohľad na dedinu, Orgie, Odsúdený a jeho štúdia cvičiacich figur - Sport), Františka Foltýna (Mlynská cesta), Gézu Schillera (Mestská scéna, V kaviarni), Júliusa Jakobyho (V bare), Kolomana Sokola (Odsúdený, Žena v bielom).

Ďalšia časť je pomenovaná *Eugen Krón. Sny o człowieku przyszości / Eugen Krón. Dreams of the man of future*. Ezgen Krón bol významným grafikom, ktorý v období rokov 1921 a 1928 pôsobil v Košiciach ako riaditeľ grafickej a kresličskej školy. Toto obdobie bolo najproduktívnejšie v celej jeho kariére. Vytvoril početné diela „Nového človeka“ (človeka ideálneho, mladého, atraktívneho, nahého a dobre stavaného, človeka budúcnosti) – vytvoril tým sériu obrazov nazvanú *Ludská seria, 1922*. Neskôr vytvoril ďalšiu sériu litografií, ktorú pomenoval *Človek slnka*, ktorá predstavuje človeka budúcnosti. Zo série „Sila slnka“ sú tu predstavené práce: *Kompozícia III, Človek slnka I., Človek slnka II. (Akcia), Človek slnka III. (Rodina), Človek slnka IV. (Harmónia), Človek slnka V., Človek slnka VI. (Konštrukcia), Človek slnka VII. (Sám), Človek slnka VIII., Človek slnka IX. a Človek slnka*; zo série „Ludská seria“ diela ako napríklad *Človek, Kompozícia IV. (Život, Rodina)*. Zo „série Eros“ *Existencia, Jazdci, Les života*.

Časť *Artysta-nomada. Geografia twórczych migracji / The nomad artist. The geography of creative migrations* obsahuje

stručný prehľad o pôsobení umelcov spojených s Košicami – Géza (Gejza) Schiller, František Foltýn, Vilmos Perlott Csaba, Béla Uitz, Sándor (Alexander) Bortnyik. Obrazovú časť tvoria vybrané diela Gézu Schillera (Dedina, Krajina s mostom, Dve červené akty v prírode, Mužská hlava (litografia), Mužská hlava (malovaná litografia), Sediaci muž, Mužská hlava (olej na kartóne). Dielo Sándora Bortnyika Portrét Dr. J. Poláka, riaditeľa Východoslovenského múzea v Košiciach, akvarel Františka Foltýna Nezamestnaní, olej na plátne Nezamestnaní, Odpočinok, Dvojica, olej na kartóne Portrét dr. E. K. Diela Bélu Uitzu Akt, Akt sediacej nahej ženy, Krajina so stromami. Diela Vilmosa Perlotta – Csabu Nová ulica v Levoči, Kostol v Levoči, Ulica v Levoči a posledné dielo Portrét dievčaťa od Oszkára Embera.

Predposledná časť má názov *Konštantín Bauer. Spoločný wymiar sztuki / Konštantín Bauer. The social dimension of the arts*. Je v nej predstavený menovaný autor, ktorý tvoril v povojnovom období a sústredil sa hlavne na zobrazovanie sociálnych tém. Predstavené sú jeho diela: Procesia panien, Pochod hladujúcich, Emigranti, Utečenci, Vagabundi, Štúdia mužskej hlavy (ceruzka na papieri), Štúdia mužskej hlavy (ceruzka na papieri), Žiaľ, Štúdia hlavy (tuš na papieri).

V poslednej časti s názvom *Anton Jaszusch. Wędrowki duszy / Anton Jaszusch. The migration of the soul* je predstavený menovaný autor, ktorý hral významnú úlohu pri rozvíjaní fenoménu modernizmu v Košiciach. Vo svojej tvorbe preferoval viac univerzálne ako sociálne témy. Po prvej svetovej vojne, v rokoch 1920 – 1924 sa jeho tvorba preorientovala na témy ľudskej existencie, zmyslu života, etiky a miesta ľudskosti vo svete. Konkrétne boli predstavené diela: Nirvana, Žltý mlyn, Dvojica, Planéty (Smrť planéty), Pokrytectvo, Morálka (Veľká kompozícia), Revolúcia (Voľná kompozícia II.), Cyklus života, Dynamická kompozícia (Kompozícia III.), Kompozícia, Sila slnka. Posledný diel obrazovej časti tvorí kapitola s názvom *Aneks. Wybrane wystawy w międzywojennych Koszycach / Anexe. Selected exhibitions in interwar Košice*, ktorú tvoria plagáty z výstav a úvodné strany z plagátov z výstav organizovaných a vydávaných Východoslovenským múzeom v Košiciach v prvej polovici 20. storočia.

Mgr. Monika Ďuďáková
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach

ĎUĎÁKOVÁ, MONIKA – POČÁTKO, MARTIN (EDS.).
MIGRAČNÉ PROCESY V DEJINÁCH EURÓPY. KRÍZA
ALEBO ÚSVIT CIVILIZÁCIE? STRETNUTIE MLADÝCH
HISTORIKOV VI. KOŠICE; PRAHA : UNIVERZITA
PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH; ÚSTAV PRO
SOUDOBÉ DEJINY AV ČR, 2017, 162 S. ISBN 978-80-
8152-498-1.

Dňa 12. októbra 2016 sa na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika uskutočnila v poradí už 6. vedecká konferencia mladých historikov. Konferencia je určená predovšetkým pre doktorandov historických a príbuzných spoločenských smerov a jej výsledkom je zborník recenzovaných štúdií, tentokrát vydaný v spolupráci s Ústavom pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. Téma poslednej konferencie a taktiež výsledného zborníka bola *Migračné procesy v dejinách Európy, kríza alebo úsvit civilizácie?* Otázka migrácie je v súčasnosti jednou z najdiskutovanejších tém vo verejnom priestore a patrí k globálnym témam v 21. storočí. Neznamená to však, že je to otázka nová, ktorá by v minulosti neexistovala. Zborník z konferencie síce neobsahuje úvodné slovo, ale zámer editorov je na prvý pohľad jasný. Cieľom bolo poukázať na migračné procesy, ktoré sa diali a existovali aj v minulosti a prostredníctvom 12 štúdií analyzovať tieto procesy a ich vplyv na dobovú spoločnosť. Texty ladené tematicky a chronologicky predstavujú široký časový záber od neolitu až po druhú polovicu 20. storočia.

Zborník otvára štúdia *Antropomorfná aplikovaná plastika centrálnej Európy ako odraz neolitizačného procesu* od Terézie Tomašovičovej (Ústav archeologie a muzeologie, Filozofická fakulta Masarykovej univerzity v Brne). Autorka na príklade zozbieraných keramických náleзов analyzuje znaky antropomorfných zobrazení, pričom zdôrazňuje, že práve predmety symbolického charakteru môžu vydať nové poznatky o formovaní neolitickej kultúry v oblasti strednej Európy. V štúdiu tiež vyznačuje, kde sa nachádzala pomyselná hranica medzi formujúcou sa neolitickou kultúrou a územiaми obývanými pôvodným mezolitickým obyvateľstvom. Je podstatné tiež poznamenať, že autorka v závere pracuje s hypotézou, že pôvodné obyvateľstvo nekopirovalo nové podnety bezmyšlienkovite, ale prikláňa sa k názoru stotožnenia sa s novými ideami a ich prispôbeniu sa potrebám pôvodného obyvateľstva.

Autorom v poradí druhej štúdie s názvom *Romanizácia Vandalov v dobových prameňoch* je Frederik Galambosi (Ústav klasických štúdií, Filozofická fakulta Masarykovej univerzity v Brne). Text venuje pozornosť nielen postupnému usadzovaniu sa Vandalov na územiach Rímskej ríše až po ich etablovanie sa v severnej Afrike, ale tiež spomína ich kultúru a život a napokon aj pád Vandalského kráľovstva.

Text Moniky Ďudáčkovej *Príchod sarmatských kmeňov na územie Karpatskej kotliny* (Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika) zameriava pozornosť jednak na písomné pramene ako sú diela antických autorov, ale aj nálezy z pohrebísk. Súčasťou štúdie je aj obrazová príloha. Autorka stručne popisuje situáciu v Karpatskej kotline pred príchodom Sarmatov, ako aj ich presídlenie a usadenie sa medzi Dunajom a Tisou. Podľa slov samotnej autorky ani písomné ani hmotné pramene nepodávajú uspokojujúci a celkový pohľad na problematiku usadenia sa Sarmatov v Karpatskej kotline, ale pomáhajú historikom a archeológom vytvoriť si aspoň základnú predstavu ako tento proces prebiehal.

Štúdiá publikovaná v anglickom jazyku *An exile's life: Francis II. Rákoczi's stay in Turkey 1717 – 1735* od Adama Szabelskeho (Adam Mickiewicz University in Poznań, Institute of History) je pohľadom na život v exile. Predstavuje život politického exulanta v Turecku v 18. storočí predovšetkým na základe tzv. ego dokumentov, teda korešpondencie Františka II. Rákocziho adresovanej jeho komorníkovi.

Ďalšou štúdiou, ktorá je publikovaná v anglickom jazyku je text Jakuba Wojtczaka (Adam Mickiewicz University in Poznań) *Forced migrations, expulsion of Dypoldowicz family*. Práca zameriava svoju pozornosť na vynútenú migráciu vedľajšej vetvy Premyslovcov v priebehu prvých troch desaťročí 13. storočia. Sústreďuje sa na objasnenie vzťahov jednotlivých členov rodiny a napokon na konflikt medzi českým kráľom Přemyslom Otakarom II. a samotnými Děpoltovcami. Autor tiež poukazuje na zaujímavý fakt, že migrácia nemusí znamenať vždy len masový fenomén, ale môže mať veľký dosah na dianie v krajine aj v prípade migrácie malej skupiny ľudí, tak ako sa to udialo v tomto prípade. Vyhostenie Děpoltovcov z Čiech považuje

za dôležitý konsolidačný moment v histórii Českého kráľovstva.

Na opis charakteru exilu českých protestantov z Českého kráľovstva v 17. storočí sa vo svojej štúdií zamerail Robert T. Tomczak (Adam Mickiewicz University in Poznań, Instytut Historii). Text s názvom *Náboženská a politická emigrace z Českého království do Velkopolska v 17. století* opisuje jednak náboženskú a politickú situáciu nielen v Čechách, ale i Veľkopoľsku. Zároveň opisuje príchod exulantov na čele s Janom Amosom Komenským a hodnotí tiež ich pobyt a činnosť so zreteľom na mesto Lešno, ktoré z ich príchodu do veľkej miery profitovalo. Mesto podľa autora prežívalo veľký rozkvet práve z dôvodu pobytu českých exulantov. Analyzuje tiež ich situáciu po vojne Veľkopoľska so Švédskom, keď ako podporovateľa švédskych nárokov boli napokon nútení opäť k emigrácii. Zdôrazňuje tiež to, že aj po usadení sa vo Veľkopoľsku boli stále považovaní za cudzí element a aj oni sami považovali svoj pobyt dlhý čas len za prechodný.

Téma imigrácie a emigrácie v Srbsku počas 19. storočia predstavuje základný problém príspevku od Nina Delića (Inštitút pre História Belehrad, Srbská Republika). Štúdiá je publikovaná pod názvom *Konstantná imigrácia a emigrácia. Charakteristiky migračných procesov v Srbsku 1815 – 1914*. Autor tu poukazuje na charakteristické rysy migračných procesov v priebehu takmer 100 rokov. Z jeho analýzy vyplýva, že až do tridsiatych rokov 19. storočia išlo o proces, ktorý nebol príliš regulovaný. Zároveň v období tridsiatych rokov šlo pravdepodobne o najväčší príliv prisťahovalcov. V neskoršom období už podľa príspevku možno hovoriť o riadených migráciách, pričom ich charakter do veľkej miery ovplyvňovala zahraničnopolitická situácia. Autor poslednú veľkú migráciu pred 1. svetovou vojnou zasadzuje do obdobia bezprostredne po balkánskych vojnách.

Integrácia sudetských Nemcov stojí v centre pozornosti nasledujúcej štúdie, ktorej autorkou je Ludmila Tomášková (Historický ústav, Filozofická fakulta Masarykovej univerzity v Brne). Príspevok bol vypublikovaný pod názvom *Příchod sudetských Němců do Bavorska, problémy integrace z pohledu domácího obyvatelstva*. V úvode štúdie poukazuje predovšetkým na to, že priebeh integrácie nie je jednoduchý proces a miera jej

úspešnosti závisí na viacerých faktoroch, ktoré majú premenlivý charakter. Autorka definuje tri faktory, ktoré v tomto prípade podľa jej mienky vypovedajú o vzťahu medzi domácim obyvateľstvom a imigrantmi. Ide o hospodárske začlenenie a získanie zamestnania, bývanie a zmiešané manželstvá. Je nutné tiež spomenúť, že geograficky autorka svoj výskum sústredila na územie Bavorska. Autorka sa opiera predovšetkým o pramene z Mestského archívu v Bayreuthe, konkrétne o novinové články ohraničené rokmi 1950 – 1990. Na základe týchto článkov analyzuje faktory, ktoré si stanovila v úvode.

Ďalší príspevok v poradí s názvom *Migrácia a zmeny štruktúry obyvateľstva (pohlavie, vek) v 2. polovici 20. storočia na príklade Košíc* spracovala Marianna Bobková (Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Spoločenskovedný ústav Košice). Autorka si za cieľ štúdie zvolila analýzu vzťahu medzi migráciou a vývojom populácie. Obdobie, na ktoré sa v texte zamerala bolo poznačené viacerými špecifikami ako centrálné riadené hospodárstvo, uzavretie hraníc so západným blokom, prvky totalitného režimu. Svoju pozornosť upriamuje na vývoj populácie spojenej najmä s industrializáciou mesta Košice, pričom sleduje predovšetkým dva faktory a to vek a pohlavie migrujúceho obyvateľstva. Výsledkom je zistenie, že migrácia mala jednak vplyv na omladenie spoločnosti (napr. oproti západnej časti krajiny) a tiež na rovnomerné zastúpenie oboch pohlaví. Štúdia je pre lepší prehľad doplnená viacerými tabuľkami a grafmi.

Problémom odsunu Nemcov a s tým súvisiaceho následného osídlenia opustených nehnuteľností iným obyvateľstvom sa zaoberá príspevok *Osídľovanie českých vnitrozemských měst po druhé světové válce jako organizační problém obecních a místních samospráv na příkladu města Brna*. Autorka štúdie Jana Křehlíková (Historický ústav, Filozofická fakulta Masarykovej univerzity v Brne) upozorňuje na to, že problém znovuosídlenia sa netýkal len pohraničných oblastí, ale aj miest vo vnútrozemí predovšetkým na Morave a v Sliezske. Vzhľadom k tomu, že Nemci tu netvorili väčšinu obyvateľstva a boli obklopení českým obyvateľstvom, problém nebol natoľko vypuklý a viditeľný ako napríklad v Sudetách, ktoré sú s touto problematikou spájané najčastejšie. Autorka pripomína,

že v týchto mestách sa tak na nemeckú minulosť zabúdalo rýchlejšie. Štúdia analyzuje činnosť miestnych orgánov ako miestne správne komisie a miestne národné výbory geograficky ohraničené územím mesta Brno. Agenda týchto miestnych orgánov zahŕňala pridelenie bytov, ktoré sa odsunom Nemcov uvoľnili či zaistovanie ich hnuťelného majetku. Príspevok sa okrajovo dotýka aj témy verejného priestoru a jeho ovládnutia českým elementom, keďže do agendy miestnych komisií patrilo aj odstránenie pomníkov, ktoré by pripomínali nemeckú minulosť.

Z utečenca vojakom : cesty budúcich príslušníkov československého vojska na západe do exilu je názov ďalšej štúdie. Martin Posch (Historický ústav Slovenskej akadémie vied) sa zaoberá odchodom do exilu budúcich príslušníkov československého vojska na západnom fronte. Autor upriamil pozornosť motívy ich odchodu za hranice. V príspevku tiež sleduje, ktorým smerom cesta do exilu prebiehala, či išlo o tzv. severnú alebo južnú (balkánsku) trasu. Príspevok pracuje s viacerými typmi zdrojov od už spracovaných historických prác, cez dokumenty týkajúce sa špeciálnych operácií až po spomienky preživších a hlásenia diplomatov. V texte autor upozorňuje, že sa jedná len o vybranú vzorku a v závere tiež hodnotí, že pre nedostatok písomných prameňov nie je možné definovať pohľadky, ktoré mladých mužov motivovali k odchodu, ale je možné zhodnotiť ich činnosť.

Poslednou štúdiou v zborníku je text Martina Počátka (Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach) *Sondy do vývoja československej emigrácie vo Francúzsku v rokoch 1948 – 1967*. V sledovanom období bolo podľa autora niekoľko migračných vln, ktoré úzko súviseli s vnútropolitickou situáciou v Československu. Prvá vlna prebehla po roku 1945 ako reakcia na povojnové usporiadanie, druhá vlna začala udalosťami z februára 1948 a komunistickým prevratom a tretia vlna súvisí s inváziou vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v auguste 1968. Československá migrácia vo Francúzsku je v príspevku ohraničená rokmi 1948 – 1967. Situácia, v ktorej sa československá emigrácia vo Francúzsku ocitla, sa v priebehu sledovaného obdobia menila a prešla svojim vývojom. Hlavnou črtou bolo rozdelenie exilu na dva tábory – konzervatívne a gradualistické,

pričom každé z nich zvolilo jemu vlastný spôsob dialógu s politickými predstaviteľmi v Československu. Odrazom činnosti gradualistického krídla bol najmä časopis *Svědectví*, ktorý sa stal jedným z najvýznamnejších československých exilových časopisov.

Zborník predstavuje kvalitný výstup z konferencie mladých historikov, ktorá sa

uskutočnila už po šiesty raz a je nesporné, že táto akcia má svoje opodstatnenie a je veľkým prínosom pre všetkých zúčastnených. Kvalitu príspevkov potvrdzuje aj to, že všetky príspevky prešli kritickým posúdením komentátorov konferencie.

Mgr. Patrícia Fogelová
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika
v Košiciach